

Jaroslava Bendová

Sympatická drobná tmavovláška mne zaujala na první pohled magickými obrázky, na jejichž vytvoření použila neobvyklou techniku malby voskovými horkými barvami. Tyto artefakty vypovídají o malířce víc, než by možná sama očekávala.

První mé otázky směřovaly k výtvarnému dílu, ale záhy se ukázalo, že osobnost Jaroslavy Bendové má i jiné originální roviny a zákoutí.

„Vyskytla jste se mezi lidmi se zrakovým postižením, takže předpokládám nejspíš také zrakovou vadou postižena. Jak se taková věc přihodí paní učitelce a výtvarnici, za kterou vás považujeme?“

„Do dvaadvacátého roku jsem neměla ani ponětí o nějaké vadě zraku, ani jsem osobně neznala nikoho, kdo by něco takového měl. Najednou mi zemřela maminka, člověk, který měl pro můj život zásadní význam. Okolnosti její smrti byly zřejmě spouštěčem něčeho, co jsem nesla ve své genetické výbavě, aniž bych to jen tušila. Najednou jsem přestávala vidět, vypadalo to, jako když se viditelný svět rozpadá a zamlžuje. Doktoři pokývali hlavami, ujistili mne, že jde o velmi vzácný druh makulární degenerace, která obvykle postihuje pacienty ve vyšším věku. Taková informace jednomu nepřidá...“

Měla jsem vystudovanou střední ekonomickou školu. Od maturity jsem pracovala na poště. Když mi ale doktoři řekli, že mne možná v budoucnu čeká za optimálních okolností jen smeták, kýbl a hadr, zkrátka něco, kde nemusím číst, začala jsem vážně přemýšlet, co dál. Měla jsem dost zásadní zkušenosti s výukou, protože můj starší syn měl poruchy učení, kterým se souhrnně říká lehká mozková dysfunkce. U druhého mladšího syna byla moje spolupráce se školou ještě významnější. Nevím, jak se to stalo, ale on si ve škole nedokázal vytvořit návyky v učení, které jsou pro jiné děti úplně normální. Když jsem přišla domů z práce a syn ze školy, museli jsme všechno probírat znova. Procházel školu s trojkami a čtyřkami, ale nakonec se přeci jen dostal na střední odborné učiliště. A s ním jsem se tam dostala i já, což asi zní docela kuriózně, že?“

„Vy jste tam šla kvůli němu učit?“, ptám se nevěřícím tónem.

„Ano, šla jsem tam kvůli němu. Chtěla jsem ho mít pod kontrolou, a zároveň při tom studovat vysokou. Abych se jednou nemusela živit jako uklízečka. Nicméně, moje představy a hrdost na to, jak dovedu učit, rychle vzaly za své. Nejednalo se totiž o výuku ale o krocení divoké zvěře. Na to jsem moc připravená nebyla.“

„V jakém stádiu bylo tehdy vaše vidění či nevidění?“

„Horšilo se to. Na ulici už jsem nepoznávala známé lidi a problémy se čtením byly také citelné. Výhoda ale byla, že jsem učila na chlapecké škole. A každý ví, že kluci to mají s převlékáním mnohem jednodušší než my ženské. Prostě jedno tričko, jeden rok. Brzy jsem věděla, že zelené tričko je Tomáš a červená mikina Jindra. Trvala jsem na zasedacím pořádku, ale oni se mi někdy vyměnili. Tak koukám do určitého bodu vpravo u okna a úplně z opačného místa se ozve - paní učitelko, já ale sedím tady! A všichni se mohou potřhat smíchy a čekají, jak to zvládnou, protože jsem už občas byla nápadná podobnými omyly a trapnůstkami. Puberta má zvláštní druh humoru, a nejhorší je, když dáte najevo, že vám ty nehorázné vtípky nějak vadí, že vás rozhodí smích na váš účet.“

„Máte nějaký trik, jak těmhle věcem předejít?“

„Trik? Ani ne. Spíš s nimi jednám na rovinu. Pokaždé, když mi nastupují prváci, tak jim hned v úvodu říkám, že špatně vidím. Vědí to ještě dřív, než vytáhnu tu svou obrovskou lupu, s kterou zapisuji do třídnice. Předejdu tak výbuchu smíchu, který vždycky následuje, když vidí něco neobvyklého, když nevědí, jak přiměřeně reagovat. Vyhnu se tím poznámkám typu - paní učitelko, my máme doma dalekohled, nechcete ho donést?“

„Jak na vás reagují rodiče žáků?“

Učitelka Bendová se trošku zakaboní: „Když jdu po ulici, dávám pozor na cestu, vůbec nemohu řešit to, jestli rozpoznám něčí obličej. Tak se stává, že když někdo v mé blízkosti zakuňká třeba pozdrav a neosloví mne, nevím, že to kuňkání platilo mně samé. A tak mám pověst nevlídné nafoukané učitelky, která ani neodpoví na pozdrav. Tohle tedy moc vyřešené nemám.“ Zatím jsem pořád ve fázi, kdy o svém handicapu nemluví, nejsem prostě připravená na střet s veřejností. Bydlím v nevelkém městě, známe se tam i neznáme. Nejsem třeba připravená ani na to, že něco pracně luštím a někdo vedle mne se diví, proč si nepořídím brejle. Fakt je, že jsem se se svou oční vadou zatím nevyrovnala. Normálně žiju, pracuju, jedu si ve svých kolejích, a pak mne z nich vyhodí nějaká poznámka, a já nevím, jak reagovat, co říct, protože se mi vůbec nechce něco vysvětlovat. Nejvíc se bojím, že by mne někdo mohl začít litovat.“

„Když se vám podařilo zkrotit tu divou zvěř ve škole, co jste učila?“ A nezneužívají studenti nějak to, že špatně vidíte?“

Učím občanskou výchovu, ekologii a zbožiznalství, což je předmět, kde učíte všechno - od dortů až po lokomotivy, protože v naší škole to patří k oboru operátora skladování. Někdy mají kluci nějaké štiplavé poznámky, když něco zrakem nezvládnou, ale hrozně moc záleží na tom, jak jsem duševně vyladěná. Většinou z toho udělám nějaký vtip, ale zpočátku, když jsem se sama musela hodně učit a byla jsem i přepracovaná, jsem měla pár chvil, kdy jsem myslela, že ze třídy uteču.“

„Co vám při výuce nejvíc pomáhá?“

„Jednoznačně výpočetní technika. Jsem spíš samouk, ale vymetla jsem kdejaký kurz. Vidící kolegové si nalistují v knížce, co aktuálně potřebují. Já musím být perfektně připravená už dopředu. Mám třeba hodně materiálu zpracovaných přes powerpoint a používám dataprojektor. Samozřejmě to z plátna nepřečtu, ale naučila jsem se požádat někoho ochotného, aby to přečetl, já to pak vysvětlím a diskutujeme o tom. Na opravu písemných prací používám televizní lupu, teď už ji mám i v práci, protože bez ní by to prostě nešlo.“

„Jak jste se dozvěděla o speciálních pomůckách pro zrakově postižené?“

„Vystudovala jsem speciální pedagogiku, a tam jsem se přímo na fakultě dozvěděla o existenci Tyfloservis. U doktora jsem se zeptala, řekli mi, že to někde najdou, a po nějakém čase jsem získala kontakt. Navštívila jsem Tyfloservis, ale pomůcky, které mi tam nabídli, se mi nějak nelíbily. Na internetu jsem zjistila, co prodává Spektra, a tam jsem si pořídila televizní lupu. Také jsem si nechala z Německa přivést takovou elegantní svítící lupu, byla sice drahá, ale je silná a mohu ji nosit všude s sebou v kabelce.“

„Zkusila jste třeba digitální čtečku, která má podobnou funkci jako ta lupa, třebaže je asi desetkrát dražší?“

„Ne, nic takového jsem nezkusila. Já pořád překonávám tu bariéru, vím, že na mně nikdo nepozná, že málo vidím, v obchodě se mě senioři ptají, co je na balíčku napsáno," trochu se ušklíbla paní učitelka.
„Neumím prostě překonat tu hranici, kdy bych vytáhla nějaký přístroj a četla tomu člověku, co je napsáno na balíčku sýra. Možná by omdlel nebo tak něco..."

„Jak tohle tedy řešíte?"

„Pokud možno, nechodím nakupovat sama," moudře odpovídá Jaroslava Bendová. "Vlastně pořád vymýšlím nějaké vychytávky, obezličky a úniky, abych se necítila jako postižený člověk."

„Už jste se někdy setkala s pojmem "asistentská služba?"

„O tom vůbec neuvažuju!! Já prostě pořád bojuju s tím, abych prožila nějaký svůj coming out, ale nejde to."

„Tak mi připadá, že jste se v tom školství musela dost prolhat všemi těmi roky přímé práce se žactvem," snažím se vtipkovat. Ale paní učitelka se nedá:

„Já nikomu nelžu, když je to nutné, řeknu to, problém bývá spíš v tom, když se mě nikdo na nic nezeptá. Já asi spíš lžu sama sobě."

"Máte alespoň změněnou pracovní schopnost?" ptám se všetečně.

"Náhodou mám už několik měsíců invalidní důchod II. stupně, a tak už TO ví celá škola, včetně vedení" povzdychne si paní učitelka téměř s úlevou.

To mne vede k zamyšlení, jestli někde v povzdálí neřehťá úřední šiml: „Nemáte problém třeba se zdravotní způsobilostí?"

„Nemám. Tím, že učím na střední škole, odpadá dozor na školách v přírodě, a na lyžařské nebo turistické kurzy nejsou peníze. Pokud je nějaký výlet, jedu s kolegou, který má na starosti dopravní spoje. Studenti dobře spolupracují, když s nimi jednám na rovinu. Například je nechám za odměnu zapisovat známky do elektronické žákovské knížky. Oni to dělají rádi, na mně je opravit písemky a oznámkovat, oni zapíšíou, já pak jen zkontroluji, zda je vše v pořádku, a všichni jsme spokojeni," směje se upřímně pedagožka.

„Byla jste patnáct let vdaná. Jak váš handicap zvládal manžel?"

„Vůbec nezvládal. Myslel si, že si vymýšlím, když jsem něco neviděla a potřebovala jsem jeho pomoc. Nakonec naše manželství skončilo."

„Vyplatilo se, že jste šla kvůli mladšímu učit?"

„To bych řekla, že vyplatilo. Kluk se srovnal, není to sice žádný studijní typ, ale vyučil se autoklempířem a má moc dobré zaměstnání, které ho živí i baví. Já jsem se díky nástupu do učitelské branže o sobě znova dozvěděla, že učit je opravdu to moje povolání, po kterém jsem toužila už od základky, v podstatě jsem se v učitelství našla. Jen si přeju, abych mohla učit dál, protože si neumím představit, že by mne bavilo a naplňovalo něco jiného. Snad ještě to výtvarnictví, konkrétně malování, ale to bych si raději ponechala jako zajímavý koníček," končí svůj příběh paní učitelka Bendová. Držme jí palce, ať se jí splní všechna přání, a to nejen kvůli tomu, že začíná nový rok.

Jaroslava Novotná